

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Turunen, Arja

Title: Kapinaa ja ahtaita raameja : suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Turunen & Sukupuolentutkimuksen seura, 2018.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Turunen, A. (2018). Kapinaa ja ahtaita raameja : suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista. *Sukupuolentutkimus*, 31(3), 37-50.

Kapinaa ja ahtaita raameja

SUOMALAISTEN FEMINISTIEEN MUISTOJA 1970- JA 1980-LUKUJEN YHTEISKUNNALLISESTA TOIMINTAKULTTUURISTA

Arja Turunen

Niin sanottu radikaalifeministinen liike, joka Suomessa aktivoitui 1970-luvun puolivälissä, painotti toiminnassaan ruohonjuuritason aktivismia ja puoluepoliittista sitoutumattomuutta. Liikkeen tarkoituksena oli edustaa vaihtoehtoa olemassa olevalle hierarkkiselle ja ylhäältäpäin johdetulle järjestö- ja puoluetoiminnalle. Suomalaisessa kontekstissa kritiikki pohjautui varsinkin taistolaisen liikkeen toimintaan. Tässä artikkelissa tarkastelen haastatteluaineiston pohjalta suomalaisten feministien kokemuksia ja näkemyksiä taistolaisuudesta huomioiden heidän kokemuksensa myös muusta puoluetoiminnasta, erityisesti SNDL:stä. Kysyn, miten he perustelevat liikkeisiin ja puolueisiin liittymistä tai puolueiden ulkopuolelle jäämistä. Keskityn tapaan, jolla haastateltavat jäsentävät liikkeiden ja puolueiden toimintakulttuuria ja itseään tietyn tyyppisenä toimijana. Haastattelut vahvistavat käsitystä feministisestä liikkeestä uudenlaisen vapaamman ja yksilölähtöisen toimintakulttuurin edustajana, joka veti mukaan myös niitä naisia, joita yhteiskunnallinen toiminta ei ollut aiemmin kiinnostanut. Entisten taistolaisten ja SDNL:n jäsenten keronnassa feministiseen liikkeeseen liittyminen edusti myös jatkuvuutta aiempaan. Jatkuvuus ilmeni esimerkiksi yhteiskunnallisen tasa-arvon ajamisena tai mahdollisuutena toteuttaa ruohonjuuritason aktivismia. Lisäksi artikkelissa tuodaan esiin, kuinka toiminta feministisessä liikkeessä on rohkaisut naisia myöhemmin hakeutumaan politiikkaan tai ammattiyhdistystoimintaan.

AVAINSANAT: TAISTOLAISUUS, FEMINISMI, 1970-LUKU, IDENTITEETTI, TOIMINTAKULTTUURI, MUISTITIETO

Taistolaisuus, 1970-luvun poliittinen liike, syntyi nopeasti 1960–1970-lukujen vaihteessa ja loppui yhtä nopeasti 1980-luvulla (esim. Hyvärinen 1994, 14–15). Taistolaisuus ei ole kuitenkaan unohtunut, vaan siitä on vuosien varrella käyty runsaasti keskustelua. Viimeksi taistolaisuus nousi otsikoihin kesällä 2018, kun kirjailija Pirkko Saisio rinnasti feminismin taistolaisuuteen. Hänen mielestään #metoo-liikkeessä on sorruttu samanlaisiin ylilyönteihin kuin tais-

tolaisuudessa: ”ei se minusta ole kauhean rohkeaa huutaa kuorossa mitään asiaa. Kyllä massaliikkeet ovat aina pelottavia” (Schauman 2018). Feminismin ja #metoo-liikkeen kannattajat kritisoivat Saisiota siitä, että tämä on haluton tai kyvytön ymmärtämään nykyfeminismin ja taistolaisuuden eroja (esim. Virtanen 2018). Toisaalta Saision kommentti innoitti kysymään, miksi juuri taistolaisuudesta on suomalaisessa keskustelussa tullut leimakirves sekä

huomauttamaan, että taistolaisuuden piikkiin pannaan asioita, jotka olivat 1970-luvulla yleisiä toimintatapoja muissakin puolueissa (Vaarala 2018).

Taistolaisuus oli vähemmistökommunistien liike, jonka alku on kytköksissä opiskelijamaailman kuohuntoihin, ennen muuta yliopistojen hallinnon-uudistustaisteluun sekä SKP:n (Suomen Kommunistinen Puolue) ja SKDL:n (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto) kahtiajakautumiseen. Yleisesti ja tässä artikkelissa taistolaisuudella tarkoitetaan niin sanottua nuortaistolaisuutta eli opiskelijoiden ja kulttuuriväen liikkeenä tunnettua liikettä, jonka keskeisin järjestö opiskelijamaailmassa oli SOL eli Sosialistinen Opiskelijaliitto (Peltonen 1998, 194–195; Relander 1999, 191; Rentola 2003; Kontula 2004; Lalu 2014, 2–3). Taistolaisuutta määrittävät SKP:n ja SKDL:n sisäiset järjestötaistelut ja kaappaukset sekä tehokas organisaatio, mutta taistolaisuus on myös esimerkki siitä, kuinka yhteiskunnalliset liikkeet ovat laajempi ilmiö kuin mikään yksittäinen järjestö. Ne ovat myös sosiaalisia konstruktioita ja puheen tuotteita, eli ne koostuvat diskursseista ja kertomuksista, joita sekä liikkeen jäsenet että sen ulkopuoliset ihmiset tuottavat. (Hyvärinen 1993, 32–36; Bergman 2002, 36–45; Vilkuna 2013, 13, 16–17.)

Taistolaisuutta koskeva yhteiskunnallinen keskustelu ja tutkimus ovat osoittaneet, että liikettä tulkitaan ja muistellaan monin eri tavoin. Liikkeen entisten jäsenten tulkintaeroihin vaikuttaa heidän asemansa ja toimintansa liikkeessä. Eroja muodostuu myös siitä, minkä nimenomaisen taistolaisen järjestön jäseniä he ovat olleet, missä vaiheessa he ovat liittyneet ja mitä he ovat tehneet taistolaisuuden jälkeen. Lisäksi liikkeen ulkopuolisilla on omat tulkintansa. (Hyvärinen 1994; Peltonen 1998; 2005; Rentola 2003; Kontula 2004; Vilkuna 2013, 371–373; Lalu 2014.) Myös sukupuolella on merkitystä, sillä liikkeen toimintakulttuuria on kuvattu vahvasti sukupuolittuneeksi: ideologinen työ ja johtaminen keskittyivät miehille, arjen toiminnasta huolehtiminen ja käytännön toimeenpano naisille. Naisten näkökulmasta tarkasteltuna liikkeen yhtenä ongelmana onkin pidetty sen vinoutunutta sukupuoliasetelmaa ja sitä, ettei liikkeessä ollut tilaa sukupuolta koskevien kysymysten käsittelylle. (Hyvärinen 1994; Peltonen 1998; Rentola 2003, 103; Lalu 2014.)

Saision kommentti, jossa feministinen liike rinnastetaan taistolaisuuteen, haastaa tulkinnan, jonka mukaan feministisen liikkeen oli tarkoitus olla taistolaisuudelle vaihtoehtoinen liike (esim. Ingström 2007, 106–107). On esitetty, että feminististä kiinnostuivat 1970-luvulla varsinkin entiset taistolaisnaiset, jotka kokivat feminismiin mahdollisuutena vihdoinkin keskustella sukupuolesta ja yksityiselämästä (Jallinoja 1983, 204; Bergman 1986; Bergman 2002, 147–149). Toisaalta feministejä on ennenkin rinnastettu taistolaisiin väittämällä, että 1970–1980-lukujen feminismi oli sosialistisen ideologian ohjaamaa (ks. esim. Ingström 2007, 128–129).

Tässä artikkelissa tarkastelen lähemmin suomalaisten toisen aallon feministien kokemuksia ja tulkintoja taistolaisuudesta ja muusta puoluepoliittisesta toiminnasta. Feminismin toisella aallolla tarkoitetaan 1960–1980-lukujen feminististä liikettä. Artikkelin pääaineisto koostuu 24 liikkeeseen kuuluneen suomalaisen naisen haastattelusta. Heistä kuusi on kuulunut myös taistolaisiin. Vertaan entisten taistolaisten kokemuksia ja näkemyksiä feminististä ja puoluepoliittisesta toiminnasta niiden haastateltavien kokemuksiin, jotka joko eivät ole kuuluneet mihinkään puolueeseen tai ovat kuuluneet SKDL:n naisjärjestön, Suomen Naisten Demokraattisen Liiton (SNDL) enemmistöläisiin. Tutkin artikkelissa sitä, kuinka haastateltavani perustelivat puolueisiin ja feministiseen liikkeeseen liittymistä tai puolueiden ulkopuolelle jäämistä. Matti Hyvärisen (1994), Liisa Lalun (2014) ja Kimmo Rentolan (2003) tavoin olen kiinnostunut liikkeiden jäsenten ”tuntomerkeistä” eli siitä, ketkä liittyivät taistolaiseen ja/tai feministiseen liikkeeseen ja miksi. Näkökulmani on lähellä Lalun (2014) ja Eeva Peltosen (1998) naisnäkökulmaan pohjaavia tulkintoja, joissa on pohdittu myös feministisen näkökulman vaikutusta. Tarkastelen haastateltavieni suhdetta taistolaisuuteen ja feminismiin Hyvärisen (1994, 49–50) tavoin juonenkäännteiden kautta, jotka ovat taistolaisiin tai muihin puolueisiin liittyminen tai päätös olla liittymättä niihin, puolueesta eroaminen ja feministiseen liikkeeseen liittyminen. Kysyn, miten haastateltavat jäsentävät nämä vaiheet omassa kerronnassaan, eli miten he selittävät ne (Hyvärinen 1994, 56).

FEMINISTISTÄ JA TAISTOLAISTA LIIKETTÄ KOSKEVA MUISTITIETO TUTKIMUS- KOHTENA

Tutkimusaineistoni on muodostunut feminististä liikettä koskevaa tutkimustani varten.¹ Haastattelut on tehty vuosina 2016 ja 2017 ja niiden tarkoituksena oli tuottaa muistelu- ja kokemukserontaa suomalaisesta toisen aallon feminismistä eli haastateltavien omiin kokemuksiin ja tulkintoihin perustuvaa muistitietoa heidän feministisestä identiteetistään ja toiminnastaan sekä feminismistä yhteiskunnallisena liikkeenä. Käsitän toisen aallon feministisen liikkeen kahdesta vaiheesta eli 1960-luvulla toimineesta sukupuolirooliliikkeestä ja 1970-luvulla alkaneesta radikaalifeministisestä liikkeestä koostuvana kokonaisuutena (Bergman 2002, 134–191). Haastateltavani ovat liittyneet feministiseen liikkeeseen 1970-luvulla tai 1980-luvulla liittymällä johonkin feministiseen ryhmään. Yksi haastateltavista on ollut 1960-luvulla Yhdistys 9:n jäsen. Ensimmäisiin haastateltaviin otin yhteyttä omien kontaktien kautta, ja uusia haastateltavia etsin niin sanottua lumipallogen menetelmää käyttäen, eli kysyin haastateltavilta vinkkejä muista mahdollisista haastateltavista.

Tutkimusaineisto edustaa haastateltavien subjektiivisia, nykyyhetkessä esitettyjä tulkintoja, kertomuksia ja neuvottelua siitä, mitä he katsovat tehneensä ja millainen merkitys liikkeillä heille on (Ukkonen 2000, 21, 39–41; Portelli 2006, 55–56; Fingerroos & Haanpää 2006, 28, 33; Hytönen 2014, 28–30). Taistolaisuutta ei haastateltavia rekrytoitaessa mainittu, joten haastateltavien taistolaisuus tuli esiin vasta haastatteluissa. Kysyin, miten ja miksi haastateltavani ovat kiinnostuneet feminismistä, mitä feminismi heille merkitsee ja miten he ovat sitä toteuttaneet elämässään.² Muistitieto on tutkimuksessani sekä tutkimuksen lähde että sen kohde: yhtäältä haastattelut ovat tietoa ja tulkintoja feminismistä ja taistolaisuudesta, toisaalta olen kiinnostunut myös haastateltavien käyttämistä kerronnan tavoista ja rakenteista (Fingerroos & Haanpää 2006, 28–29). Olen itse syntynyt 1970-luvun lopulla ja

tutustunut taistolaisuuteen ja toisen aallon feministiseen liikkeeseen 1990-luvulla median ja yliopisto-opintojen kautta.

Selvitin haastatteluissa haastateltavien jäsenyyttä ja toimintaa muissa yhteiskunnallisissa liikkeissä, järjestöissä ja poliittisissa puolueissa, koska se on ollut eräs tapa tuottaa eroja toisen aallon feministisen liikkeen sisällä liberaali- ja radikaalifeministien välille. Näin oli etenkin Yhdysvalloissa liikkeiden alkuvaiheessa: 1960-luvun alkupuolella aktivoitunut liberaalifeministinen liike pyrki muuttamaan yhteiskunnan rakenteita ja naisiin kohdistuvaa syrjintää vakiintuneen yhteiskunnallisen päätöksenteon kautta. 1960-luvun lopulla perustetun radikaalifeministisen liikkeen juuret ovat uusvasemmistolaisessa liikkeessä: liikkeessä toimineet naiset alkoivat kokoontua keskenään todettuaan naiskysymyksen ja naisten aseman olevan liikkeessä vaiettuja aiheita. Radikaalifeministisen liikkeen toimintamuodot perustuivat anti-autoritaarisyyden ihanteeseen: perinteisen järjestö- ja puolue-toiminnan, mukaan lukien liberaalifeministinen liike, katsottiin edustavan miehistä, hierarkkista toimintatapaa, joten radikaalifeministisen liikkeen omassa toiminnassa korostuivat verkostomaisuus ja pienryhmätoiminta sekä hierarkkisuuden ja puolue-toiminnan välttäminen. (Peltonen ym. 1979, 235–237; Jallinoja 1983, 178–184, 204–207, 281–220; Bergman 2002, 102, 149–150.) Vastakkainasettelusta on sittemmin luovuttu, kun on havaittu niiden kummankin olevan tarpeen feminismien tavoitteiden edistämiseksi (ks. esim. Ferree & Martin 1995).

Edellä mainittu jako on nähtävissä myös Suomessa: toisen aallon feministinen liike jaetaan kahteen vaiheeseen, Yhdistys 9:n edustamaan puoluepoliittisesti sitoutumattomaan mutta perinteisen yhdistysmallin mukaisesti toimineeseen, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon vaikuttamaan pyrkineeseen sukupuolirooliliikkeeseen ja feministiseen liikkeeseen, jonka keskiössä olivat naisten tiedostamisryhmät. Yhdistys 9 perustettiin vuonna 1966, ja sen lakkauttaminen vuonna 1970 perustui osaltaan

1 Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkijatohtoriprojektia *How Political Became Personal. Feminism in Practice in Finland* (päättönumero 288470).

2 Yksi haastateltavista vastasi haastattelukysymyksiin kirjallisesti teemakirjoituksen muodossa, lisäksi kysyin häneltä ja muutamilta muilta haastateltavilta jälkikäteen lisätietoja, joita he antoivat sähköpostilla tai kirjeitse.

siihen, että yhdistystä pidettiin tarpeettomana tilanteessa, jossa poliittiset puolueet ja valtiolliset tasa-arvoelimet olivat ottaneet sukupuolten tasa-arvon edistämiseen tähtääviä tehtäviä (Bergman 2002, 134–144; Mickwitz, von Essen & Nordgren 2008). Ensimmäiset feministiset ryhmät perustettiin Suomessa vuonna 1973, mutta näkyvämpi yhteiskunnallinen liike feministisestä liikkeestä tuli vasta 1970-luvun lopulla (Bergman 2002, 144–146; Taavetti 2012, 31). Suomalaisessa kontekstissa radikaalifeministisen liikkeen toiminnan pohjana olleen vasemistolaisen ajattelun ja toiminnan sekä yleisemmin perinteisen puolue- ja järjestötoiminnan kritiikin on esitetty pohjaavan nimenomaan taistolaisesta liikkeestä saatuihin kokemuksiin. Radikaalifeministit korostivat puoluepoliittista sitoutumattomuutta, mutta hakivat 1970-luvulla yhteyttä SKDL:ön ja 1980-luvulla vihreisiin. (Jallinoja 1983, 206–208; Bergman 2002, 176–177; Taavetti 2012, 36, 39.)

Sekä muistelu- että kokemukseronnan käsitteisiin sisältyy kokemusten, tapahtumien ja kerronnan kolmiyhteys: muistot rakentuvat prosessissa, jossa merkitykset muuttuvat, unohtuvat ja arvottuvat uudelleen tai niitä uusinnetaan tai muutetaan. Kertomukset ovat syntyneet haastatteluissa tutkijan ja haastateltavan yhteistyön ja vuorovaikutuksen avulla. (Hytönen 2014, 29–30; Koskinen-Koivisto 2014, 24–25; Aro 1996, 51–52, 74.) Muisteluprosessi on sidoksissa kollektiiviseen ja sosiaaliseen muistiin, sillä muistelua ja kerrontaa säätelevät sosiaaliset ja kollektiiviset puitteet. Lisäksi kerrontaan vaikuttavat kulunut aika ja elämäkokemukset, jotka tuovat ilmiön tarkasteluun uusia näkökulmia. On myös tärkeä huomioida, millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa tulkintoja esitetään. (Korkiakangas 2006, 126–129; Erl 2011; Hytönen 2014, 26–27, 32–33, 73–76.)

Tässä tapauksessa taistolaisuudesta esitettiin tulkintoihin vaikuttaa se, että haastattelut on tehty nykyhetkessä, ja että haastattelujen ensisijaisena tarkoituksena oli tuottaa tietoa ja kerrontaa haastateltavien suhteesta feministiseen liikkeeseen. Haastateltavilleni erityisesti feministisen liikkeen

tuottamat näkökulmat taistolaisuuteen kuten myös ajankulu sekä feminismistä ja taistolaisuudesta käyty julkinen keskustelu vaikuttavat tapaan, jolla he liikkeistä puhuvat. He tunnistavat syyt, joiden vuoksi taistolaisuutta tulee arvioida negatiivisesti, mutta tuntevat myös keskustelut, joissa taistolaisuudesta puhutaan positiiviseen sävyyn. Vanhimmat haastateltavistani ovat syntyneet 1930-luvun loppupuolella, nuorimmat 1950-luvun puolivälissä.³ Olen anonymisoinut haastateltavat käyttämällä heistä pseudonyymeja ja poistamalla heitä koskevista kuvauksista ja haastattelusitaateista paikkakuntia ja nimiä koskevat maininnat. Olen antanut entisille taistolaisille T-kirjaimelle alkavan nimen, entisille SNDL:n enemmistön jäsenille S-kirjaimella alkavan nimen ja muille haastateltaville E-kirjaimella alkavan nimen.

Feminismin ja taistolaisuuden suhdetta on tarkasteltu aiemmassa tutkimuksessa runsaasti. Artikkelini eroaa aiemmasta tutkimuksesta kolmella tavalla. Ensinnäkin aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet itse taistolaisen liikkeen ja sitä koskevan muistelun ja kerronnan tutkimukseen. Tämän tutkimuksen aineisto on alun perin tuotettu feminististä liikettä koskevaa tutkimusta varten. Toiseksi tarkastelen taistolaisuuden lisäksi haastateltavien suhdetta muihin puolueisiin. Kolmanneksi tarkastelen myös sellaisten feministien näkemyksiä feminismistä ja puolue toiminnasta, jotka eivät ole olleet minkään puolueen jäseniä. Feministiseen liikkeeseen hän liittyi myös paljon naisia, joilla ei ollut kokemusta taistolaisuudesta tai muustakaan puoluepoliittisesta toiminnasta (Bergman 2002, 149), joten tässä myös heidän näkökulmansa tulee esiin.

Artikkelin keskeisin ero aiempaan tutkimukseen on sen näkökulmassa: etsin vastausta kysymyksiin ”ketkä” ja ”miksi” keskittymällä tapaan, jolla haastateltavat kuvaavat a) liikkeitä ja puolueita tietynlaisina toiminnan tiloina ja b) itseään tietynlaisena toimijana. Analysoin haastateltavien kerrontaa identiteetti- ja elämäkertomuksen näkökulmasta: ensimmäinen tarkoittaa kertomusta minusta,

3 Kaikki haastateltavani ovat aikuisikällään edustaneet keskiluokkaa, mutta heillä on erilaiset taustat: osalla jo lapsuudenperhe oli keskiluokkainen, mutta suurin osa on syntynyt ja kasvanut työläis- tai pienviljelijäperheessä, ja noussut keskiluokkaan kouluttautumisen kautta. Aineistosta tekemässäni tyypittelyssä lapsuudenperheen sosiaalinen asema ei ole määrittävä tekijä.

jälkimmäinen kertomusta elämästäni. Kummankin tarkoituksena on tehdä itseä ja oma elämää ymmärrettäväksi sekä kertojalle itselleen että muille. Ne siis kuvaavat kertojaa sellaisena toimijana kuin hän itse haluaa olla ja auttavat ymmärtämään prosessia, jonka kautta ihmiset positioivat itseään suhteessa toisiinsa. (Ukkonen 2000, 33–34; Aro 1996, 51–52, 74, 302; Koskinen-Koivisto 2014, 24–26.)

FEMINISMI VAIHTOEHTONA PUOLUE- JA JÄRJESTÖTOIMINNALLE

Aloitin aineiston käsittelyn niiden haastateltavien kerronnasta, jotka kokivat, että feminismin vetosi heihin juuri siksi, että se ei edustanut perinteistä puoluepolitiikkaa tai järjestötoimintaa. Tätä lähestymistapaa edustavat haastateltavat ovat iältään, asemaltaan ja sosio-ekonomiselta taustaltaan heterogeeninen ryhmä, johon kuuluvat kuvasivat itseään kertomalla esimerkiksi, että ”olen vähän huono istuun kokouksissa” (Elna, s. 1946) tai että ei ”ole mikään kollektiivisen toiminnan ihminen muutenaan” (Essi, s. 1956). Useimmille heistä feminismissä on kyse henkilökohtaisesta tiedostamisprosessista, ja he ovat osallistuneet pääasiassa ruohonjuuritason kollektiiviseen toimintaan eli esimerkiksi tiedostamisryhmiin, ja mahdollisesti myös mielenosoituksiin ja naisten kulttuuripäivien tyyppisiin tapahtumiin.

Osa heistä yhteiskunnallinen aktiivisuus on kyllä kiinnostanut, mutta ei järjestö- tai puoluetoiminnan kautta. Erja kritisoi haastattelussaan erityisesti taistolaisuutta. Hän oli käynyt taistolaisten tilaisuuksissa, mutta liittyminen ei ollut houkutelut:

[E]i se ole mun elämää. -- siellä oli se mentaliteetti ihan samanlainen kuin jossakin uskonnollisessa kokouksessa. Seinällä oli näitten idolien kuvat ja sitten miehenpuolet piti näitä tulikiven katkuisia puheita ja naisten tehtävänä oli lähinnä niin kuin ihailta heitä. Ja sitten välillä nousiin ylös ja laulettiin, joku laulu. Siis se muistutti liikaa kirkollisia menoja. Että mä en ole kiinnostunut en sen kummemmin politiikasta tässä muodossa enkä myöskään niin kuin kovin paljon tästä kirkollisesta puolesta. (Erja, s. 1951.)

Taistolaisuus oli hänen mielestään siis massaliike, jossa naisille oli tarjolla vain auktoriteetteihin uskovien rivijäsenen rooli. Ennen kaikkea taistolaisuudessa torjuntaa herätti hänessä se, että massaliikkeenä se muistutti toimintamuotojensa puolesta uskonnollisten liikkeiden toimintaa. Erja painotti, että tällainen toiminta ei vetoa häneen, koska ”[s]e nappula mun päästä puuttuu kokonaan”.

Eiran elämänkerronnassa keskeinen syy, ettei hän ollut aktivoitunut puoluepoliittiseen toimintaan oli se, että häntä kiinnosti ennen muuta naiskysymyksen edistäminen. Hän oli tutustunut feminismiin jo 1960–1970-lukujen vaihteessa ulkomailla asuessaan. Suomeen palattuun hän ehdotti vasemmistolaisessa opiskelijapolitiikassa mukana oleville ystävilleen feministisen naisryhmän perustamista. ”Ne vaan naureskeli mulle, että ’No, perusta sä sellainen yhden asian liike.’ [pilkallisesti] Mä muistan oikein sanatarkasti, näin sanottiin, koska se oli kaikkein, niiden mun tuttavien mukaan, tyhmintä mitä saattoi tehdä.” (Eira, s. 1944.) Tuossa vaiheessa nuorten ja opiskelijoiden poliittinen aktiivisuus muuttui selkeästi muotoaan: 1960-luvun opiskelijaradikalismi toteutui pääasiassa niin sanottujen yhden asian liikkeiden eli puoluepoliittisesti sitoutumattomien, anti-autoritääristen liikkeiden kautta, kun taas 1970-luvulla protesti kanavoitui nimenomaan puolueiden kautta. (Relander 1999; Bergman 2002, 141–142; Vilkkuna 2013, 21.) Eiran saama palaute kuvaa, kuinka nopeasti 1960-luvulla radikaaleina pidetyt toimintamuodot muuttuivat 1970-luvulla, puoluepoliittisten järjestötaistelujen aikakaudella, vanhanaikaisiksi. Myöhemmin Eira yritti uudestaan taistolaisten kanssa:

[K]ävin näissä [paikallisen taistolaisjärjestön] opintoryhmissä, joissa mä sitten kysyin näitä epämiellyttäviä kysymyksiä. Että miten nää naiset tähän, ja sit siellä joku [huokaus] ”taas se sitä naisasiaa” [tylsistyneenä]. Että ne ei tykänny. Mä kävin muutama kerran. Siellä luettiin se mikä oli tämmöinen teksti, sit oli kolme kysymystä ja vastattiin. Ja sitten ruvettiin juomaan viiniä tai jotakin vastaavaa. Että jos oli jotakin siitä ulkopuolelta, niin se ei jotenkin sopinut. (Eira, s. 1944.)

Eiran kokemukset ja kuvaus taistolaisuudesta ovat hyvin samanlaisia kuin liikkeeseen pettyneiden naisjäsenten, jotka ovat kertoneet naiskysymyksen esiin nostamisen olleen taistolaisten sisällä hyvin vaikea ja kritisoitu teema (Bergman 1986; Hyvärinen 1994, 145). Tilaisuus feministisen ryhmätoiminnan aloittamiseen tuli Eiralle vasta 1970-luvun lopulla, ja feminismissä hänelle on ollut tärkeää, että toiminta ”lähtee sydämen puolelta” eli havaituista yhteiskunnallisista ongelmista, ei teoreettisesta kirjallisuudesta ja sisäisestä valtataistelusta.

Tämän ryhmän haastateltavien kerronnassa tuli kuitenkin myös vahvasti esiin, että järjestö- ja puoluekriittisyydessä ei ollut kyse vain taistolaisuudesta. Useimmat haastateltavista kokivat kaikenlaisen puoluepoliittisen ja -järjestötoiminnan itselleen sopimattomaksi:

[S]iinä oli tää, että jos ois poliittisesti sitoutunu, niin sitte pitäis olla järjestössä ja totella muita ja tehdä niin kuin... Taas tulis vastaan tää, että on tehtävä niin tai näin. Ei semmonen sopinu. Naisliike, sehän tarjos niinkun... ei siellä ollu ketään, me oltiin kaikki yhtä lailla vastuussa siitä mitä tehdään ja voi keksiä ja voi ideoida ja voi mennä, niin sehän sopi ihan hirveen hyvin. (Eija, s. 1937.)

Luonnehtimalla, että ”taas tulis vastaan tää, että on tehtävä niin tai näin” hän viittasi lapsuudessa ja nuoruudessa kohtaamiinsa vaatimuksiin käyttäytyä tietyllä sukupuolispesifillä eli naisille sopivaksi katsotulla tavalla tai olla tietynlainen nainen. Eija kertoi kapinoineensa näitä vaatimuksia vastaan jo ennen feminismiä. Hänelle feminismi edusti siis vapautta toimia ilman ennalta määrättyjä ahtaiksi koettuja raameja. Osa haastateltavista toi esiin, että feminismi oli virkistävä vaihtoehto kaikelle 1970-lukulaiselle puoluepoliittiselle toimintakulttuurille. Elina (s. 1948) kertoi kokeneensa opiskeluaikansa 1970-luvulla olleen ahdistavaa juuri siksi, että puoluepoliittiset preferenssit vaikuttivat tuolloin kaikessa, ja hän itse ”ei koskaan ole ollut poliittinen ihminen”. Elna, joka kertoi olevansa huono istumaan kokouksissa, kertoi kuitenkin liittyneensä asukas-yhdistykseen, koska vastusti asuinalueensa uusia kaavoitus suunnitelmia. Hän kuvasi yhdistystoimintaa raskaaksi, koska ”se oli sellasta äijäpolitiikkaa –

Et ei mitään saanu läpi, kun naisena jotakin esitti.” Asioiden hoitamisen raskautta lisäsi se, että yhdistyksen toiminta noudatti puoluepoliittisia valtasuhteita: ”Et siellä oli tietty määrä demareita, tietty määrä kansandemokraatteja, kokoomuksen edustaja... Nää oli semmosia poliittisia etäispäätteitä. Sit joku meikäläinen änkes sinne väkisin.” (Elna, s. 1946.)

Tämän luvun haastateltavat siis jäsentävät feminismin radikaalifeministisen liikkeen alkuvaiheen ihanteiden mukaisesti liikkeenä, jossa ei tarvinnut noudattaa etukäteen määriteltyjä järjestötoiminnan raameja, ulkopuolelta annettuja tavoitteita ja joukon mukana menemistä, vaan toiminta perustui spontaaniuteen ja jäsenten omiin tarpeisiin. Osalle feminismi edustaa ennen muuta keinoja yksilöidentiteetin kehittämiseen ja tukea naisena toimimiseen perhe-elämässä, yksityiselämässä ja työelämässä: ”mulle feminismi merkitsee täysin tämmöstä sisäisten prosessien mahdollistamista, joilla ihminen niinkun näkee millanen hän on” (Eija, s. 1937). Heidän elämässään feministinen liike ei ole edustanut kollektiivista liikettä vaan yksilöllistä toimintaa. Ella (s. 1953) kertoi jossain vaiheessa irtaantuneensa feministiryhmästään, koska koki, että siinä alettiin ajaa jossain vaiheessa hyvin vahvasti tiettyä asiaa ja ”kiihdyttää toinen toisiaan”: ”Se ei ole mun arvojen mukaista sillä tavoin. Että se pitää niin kuin asiapitoisesti perustella asioita. Eikä kiihtyä ja ruvetta melkein tappelemaan. Että silloin mä huomasin, että ei, nyt menee liian pitkälle.” Hänen tulkintansa mukaan myös feministiseen liikkeeseen on kuullut massaliikkeen piirteitä.

SYYT LIITTYÄ TAISTOLAIISIIN TAI SNDL:N ENEMMISTÖÖN

Seuraavaksi tarkastelen niitä haastateltavia, jotka olivat aktivoituneet puoluepoliittisesti, joko taistolaisiin tai SNDL:ön ennen kuin heistä tuli feministejä. Entiset taistolaiset kuvasivat taistolaisuuteen tutustumista ja liikkeeseen liittymistä selkeänä käännekohtana elämässään. Esimerkiksi Tarja (s. 1953) kertoi muuttuneensa kommunistiksi suunnilleen yhdessä yössä, sillä ennen taistolaisuutta hän oli ollut aktiivinen seurakuntanuori. Tuula (s. 1949) kertoi olleensa aiemmin ”kiltti koulutyttö, perhetyttö

oikeastaan”. Tämä on tyypillinen tapa jäsentää taistolaisuuden merkitystä taistolaisten elämässä. Hyvärisen haastateltavat kuvasivat taistolaisiin liittymistä ”heräämisestä” (1994, esim. s. 131), ja taistolaisuuden psykohistoriaa tutkinut Jukka Relander on osoittanut, että ”kääntymys” tai ainakin ”käännekohta” olivat taistolaisliikkeen sisällä keskeinen tapa jäsentää liikkeen merkitystä jäsentensä elämässä (Relander 1999, 194–195).

Entiset taistolaiset selittivät liittymistään myös sillä, että ovat sitä sukupolvea ”joka radikalisoitui ja vasemmistolaitui” (Tuija, s. 1951) ja ”joka rupes sitten kapinoimaan näitä tämmösiä niin sanottuja porvarillisia arvoja vastaan” (Tuula, s. 1949). Taistolaisuus oli siis aikaansa seuraavan nuoren itsestään selvä valinta (esim. Hyvärinen 1994, 127). Sukupolvinarratiivin kautta taistolaisiin liittymistä selittää yksilöllisen valinnan sijaan yhteisöllinen valinta, jolloin yksilön toiminta perustuu sukupolvikokemukseen ja vetovoimaisten ihmisten seuraamiseen (Peltonen 2005, 108). Tarkasteltaessa haastateltavien ikää sukupolvinarratiivi on hyvä selitys heidän poliittiselle aktivoitumiselleen, sillä he ovat liittyneet taistolaisiin lukiolaisina tai opiskelijoina.

”Käänteestä” ja ”heräämisestä” huolimatta entiset taistolaiset konstruivat – Tuulaa lukuun ottamatta – jatkuvuutta taistolaisuutta edeltävän elämän, taistolaisuuden ja sen jälkeisen feminismin välille. Jatkuvuutta rakennetaan vasemmistolaisen ajattelun historiaan tai omaan identiteettiin ja persoonaan vetoamalla. Esimerkiksi Tiina kertoi tottuneensa jo lapsuudenperheessään siihen, että kaikista pidetään huolta, myös heikoista ja köyhistä, mutta:

[M]ulla ikään kuin aukesi silmät siellä yliopistolla, että tällaista tämä maailma onkin. Siis monella, monella eri tavalla. – ylipäättänsä niin kuin se, että mitä on kaiken kaikkiaan tasa-arvokysymykset, oikeudenmukaisuus, epäoikeudenmukaisuus, solidaarisuus. (Tiina, s. 1948.)

Varsinkin Tarjan elämäntarina näyttää päällisin puolin sisältävän useita selkeitä käännekohtia, sillä ennen taistolaisuutta hän oli ollut aktiivinen seurakuntanuori. Kerronnassaan hän kuitenkin konstruoi vaiheiden edustavan selkeää jatkumoa elämässään:

[E]t se semmonen on niinku, joku sellanen sisäänrakennettu semmonen niinkun heikompien puolustaminen ja semmonen. Semmonen on niinku mulla ollu aina, semmonen juttu. Niinku kaikessa. Et se oli yhtä lailla siellä kirkossa ku sitte tässä vasemmistolaisuudessakin. Niin tota, niin tavallaan pyöri sellasessa jotenkin... jutussa niinku, et on tällai niinku maailmanparannusasia. (Tarja, s. 1953.)

Niinpä hän heti ”tarttui” feminismiinkin, kun se tuli vastaan. Myös Talvikki (s. 1955) kertoi että sekä taistolaisuus että feminismi olivat hänen persoonaansa ja taustaansa sopivia liikkeitä. Hän oli kasvanut hyvin vasemmistolaisesti ajattelevassa perheessä, mutta hänelle tärkeintä liikkeissä oli niiden tarjoama mahdollisuus ottaa kantaa, sillä hän on luonteeltaan sellainen, että haluaa ”lähteä seisomaan tän takana, näyttämään ja julistamaan”.

Entisten taistolaisten haastatteluissa feministisen identiteetin lähtökohtana on siis aiemmin omaksuttu vasemmistolainen yhteiskunnallinen ajattelu. Tiinan ja Tuijan elämänkerronnassa sen lähtökohtana oli sukupuolittietoinen ajattelu ja naisten aseman ajaminen. Tiina oli tullut yliopistoon 1960-luvulla, ennen taistolaisliikkeen syntymistä. Hän toimi ensin aktiivisesti ainejärjestössä ja yhden asian liikkeissä kuten Yhdistys 9:ssä. Sen jälkeen, kun Yhdistys 9 lakkautettiin, Tiina siirtyi taistolaisiin, jossa ”oli sitten niin kuin kokonaisvaltaisesti kaikki. Tosin siinä sitten hävis kyllä tuota tämä naisnäkökulma, koska sehän oli hyvin miesnäkökulmainen liike kaiken kaikkiaan.” (Tiina, s. 1948). Tuija kertoi liittyneensä taistolaisiin, koska ”se oli siis semmosta naisten aktiivisuuden aikaa ja mä itse koin... ja uskon, että valtaosa niistä nuorista naisista, jotka oli siinä liikkeessä mukana, niin koki että tää meidän vasemmistoliike ja vallankumousliike on myöskin sukupuolten tasa-arvolikettä” (Tuija, s. 1951).

Millaiset sitten ovat SNDL:n enemmistöä edustaviin järjestöihin liittyneiden tarinat? SNDL oli vuonna 1944 perustettuun Suomen Kansan Demokraattiseen Liittoon kuuluva naisjärjestö, joka 1970-luvun alussa jakaantui enemmistö- ja vähemmistökommunisteihin (Katainen 1994). Saara, Seija ja Sinikka olivat liittyneet puolueeseen samoihin aikoihin kuin taistolaiset eli 1970-luvun alussa. Taistolaisten kanssa

samaa ikäluokkaa edustava Saara (s. 1952) kertoi taistolaisten tavoin aktivoituneensa poliittisesti, koska oli ”aikaansa seuraava”. Hänestä ei kuitenkaan tullut taistolainen, koska ”[i]han vahingossa menin sinne enemmistöön vaikka mun kaikki kaverit oli stallareita”. Saara työskenteli tällöin tutkimusavustajana yliopistolla, ja hänelle selvisi vasta työt aloitettuaan, että kyseinen projekti oli yksi laitoksen harvoista projekteista, joka ei ollut taistolaisten vaan SKDL:n enemmistöläisten vetämä. Projektin muut tutkimusavustajat olivat SKDL:n enemmistön opiskelijajärjestön jäseniä, ja heidän houkuttelemana Saara liittyi SKDL:n kulttuuri- ja naisjärjestöihin. Vaikka Saara puhui sattumasta, hän kuvasi puoluelintaansa toisaalta tietoisena valintana:

[M]ä en kuitenkaan halunnut mennä sinne esimerkiksi SKP:hen vaikka mua pyydettiin sinne, niin mä tunsin, että mä en tiedä. Se on liian, tiedätäsä, liian vaativaa ja liian hienoa mennä SKP:hen. Mutta näissä järjestöissä voin olla mukana. (Saara, s. 1952.)

Saaran kerronnassa SKDL:n enemmistön valinta oli siis henkilökohtaisiin tekijöihin pohjautuva valinta: järjestöt ovat hänen kaltaisen ”tavallisen” ihmisen valinta, kun taas SKP määrittyi tietystä mielestä hienommaksi puolueeksi, jonne liittyminen edellytti sellaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, joita Saara ei katsonut itsellään olevan.

Myös Seija (s. 1944) ja Sinikka (s. 1946) olivat liittyneet nimenomaan SKDL:n naisjärjestöön, käytännössä sen paikalliseen naisryhmään. He perustelivat liittymistään sillä, että naisryhmän toiminta kiinnosti sen yhteiskuntakriittisyyden ja erityisesti naisten asemaa koskevien teemojen vuoksi. Ryhmissä järjestettiin vapaamuotoisia keskustelutilaisuuksia, joissa käsiteltiin myös naisten asemaa ja sukupuolta koskevia teemoja; Seijan ja Sinikan mukaan myös feminismiä. Heidän kuvauksissaan SNDL:n naisryhmät muistuttavat feminististen ryhmien toimintaa, ja kiinnostus niitä kohtaan perustui siihen, että he kumpikin kertoivat kokeneensa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa työelämässä miesten taholta vähättelyä ja halveksuntaa sukupuolen takia. ”Halusin voimistua ja saada vahvistusta feministisiin näkökantoihini” (Seija, s. 1944). Seija ja Sinikka ovat

syntyneet 1940-luvun puolivälissä, eli 1970-luvun alussa he olivat jo työelämässä olevia, perheellisiä ja yli 25-vuotiaita naisia, eli he eivät edustaneet opiskelijanuorisoa. Seija ja Sinikka erosivat SNDL:sta ilman dramatiikkaa sen jälkeen, kun he olivat liittyneet feministiseen ryhmään 1970-luvun lopulla. Tämän jälkeen he eivät ole osallistuneet puoluepoliittiseen toimintaan.

KATKOKSET JA JATKUVUUDET PUOLUE-TOIMINNAN JA FEMINISMIN VÄLILLÄ

Taistolainen liike alkoi hiipua 1970-luvun puolivälin jälkeen. Taistolaisille itselleen liikkeestä luopuminen tapahtui eri tavoin. Joillakin se ”vain tapahtui”, joillekin eron liittyi dramatiikkaa, joillekin myös itsetutkiskelua (Hyvärinen 1994; Lalu 2014, 57). Vaikka erityisesti naiset ovat jälkikäteen kritisoineet taistolaisuutta, osa entisistä taistolaisnaisista ei koe koskaan ”kääntäneensä takkiaan” (Hyvärinen 1994, 172–175; Lalu 2014, 53–58). Takin kääntäminen on kokonaisuutena kuitenkin monitahoinen ilmiö. 1970-luvulla takinkääntöön riitti kommunistien enemmistösiiven ymmärtäminen, 2000-luvulla se on tarkoittanut esimerkiksi markkinatalouden kannattajaksi siirtymistä. Näkökulmasta riippuen takinkääntämistä voidaan myös arvottaa eri tavoin joko paheksuttavana tai arvostettavana käänteenä ihmisen elämässä. (Kontula 2004, 241–242; Lalu 2014, 54–57; Hyvärinen 1994, 16–19.)

Haastateltavani tuntevat taistolaisuutta koskevat keskustelut ja vaatimukset, joiden mukaan taistolaismenneisyyttä tulisi katua. Taistolaisuus on haastateltavilleni taakse jäänyttä elämää, mutta Tuula on ainoa, jonka elämänkerronnassa taistolaisuus oli selkeästi sekä sitä edeltävästä että sen jälkeisestä elämästä eroava vaihe. Tuula erosi taistolaisista 1970-luvun loppupuolella, ja hän kertoi eroamisen tapahtuneen aikakauden hengen ja ryhmän mukana; hän erosi silloin, kun liike ja siihen sisältyvä innostus alkoivat yleensäkin laantua. Hän kertoi, ettei kadu taistolaisaikaansa:

[M]ulla ei oo mitään sellai, niinkun monet on sitten katkerasti katunu ja kaikkea muuta, että mitä tuli tehtyä ja uskottua vääriin asioihin ja kaikkea muuta, niin ei mulla mitään semmosta kauheeta

itserusokintaa oo sen asian suhteen et mä oon ollu mukana siinä. (Tuula, s. 1949.)

Hän perustelee ”itserusokinnan” puutetta sillä, että on armollinen nuorelle itselleen, joka ei osannut suhtautua taistolaisuuteen kriittisesti, koska häntä ei oltu opetettu ajattelemaan kriittisesti:

Se oli vaihetta ja mä olin aika tietämätön ja... varsinkin en koe ihan siellä niinkun, eikä aikasemminkaan... 60-luvulla niin... kovin paljon kannustettu kuuntelemaan itseään ja omia tunteitaan, eikä ajateltu, että miten tässä nyt kasvetaan yksilönä tai muuta, että... Että se oli vaan ihanaa, kun oli paljon tovereita ympärillä ja hieno asia mihin, minkä eestä tehä hommia ja muuta tälläst. (Tuula, s. 1949.)

Samantyyppisen tulkinnan tekee taistolaismenneisyyttään pohtinut Eeva Peltonen: hän ei taistolaisiin liittyttyään katso luopuneensa omasta ajattelusta, sillä sen kehittymiseen hänellä ei ollut ollut aiemmin edes mahdollisuutta (Peltonen 2005, 111). Tuulan tarinasta ilmenee, miksi taistolaisuus oli massaliike: siinä oli kyse kollektiivisuuden luomisesta ja korostamisesta (Hyvärinen 1994, 71–73). Relander on huomauttanut, että taistolaisliikkeessä kollektiivisen identiteetin tuottaminen merkitsi nimenomaisesti yksilöidentiteetistä luopumista. Subjektiiivisista kokemuksista puhumiselle ei ollut tilaa. Keskustelua käytiin vain objektiivisesti määrittävän reaalimaailman suureilla eikä liikkeen kielenkäytössä edes ollut sanoja, joilla ilmaista subjektiivista ja omakohtaisesti koettua. (Relander 1999, 198, 210.) Tuulan, mutta myös haastateltavien kerronnassa feminismin tärkein merkitys oli sen tarjoamassa uudessa, yksilön kokemusten tärkeyttä korostavassa näkökulmassa.

Muut entiset taistolaiset jäsensivät taistolaisuuden roolia elämässään konstruimalla jatkuvuutta taistolaisuuden ja sen jälkeisen elämän ja feminismin välille, vaikka he kritisoivatkin taistolaisuutta ja ottivat siihen etäisyyttä. Useimmat kertoivat – samalla tavalla kuin Lalun ja Hyvärisen tutkimusten naishaastateltavat (Hyvärinen 1994, 173–175; Peltonen 1998; Lulu 2014, 36–37) – että feminismin tutustuminen ja sukupuolinäkökulman tiedostaminen sai heidät arvioimaan uudestaan toimintaansa

tai jäsenyyttään taistolaisissa. Kuten Tarja kuvasi, taistolaisuus oli lisännyt hänen yhteiskunnallista tietoisuuttaan, mutta vasta feministisen ”tiedostusryhmän kautta jotenkin ymmärsikin asioita sit enemmän. Et miten ei nää asiat nyt ihan kovin... kovin hääppösesti ole”.

Tuija ja Tiina kertoivat huomanneensa liikkeen tasa-arvo-ongelmat ollessaan vielä sen jäseniä:

Jossakin vaiheessa muistan semmoisen kritiikin, miten kuvattiin demokraattisten naisten toimintaa, että se on helvetin demokraattiset kahvinkaittajat. [naurua] Kai naisten [kohdalla] itseasiassa palattiin ihan perinteisiin rooleihin. Vaikka teoriassa kaikki oli hyvin, käytännössä oli niin kuin miehet pitivät seminaariesitelmää ja hoisivat asiat ja sitten naiset keitti kahvia. Tää on nyt tietenkin vähän liiankin korostuneesti tulee, mutta se nyt sieltä muistuu. Että minkä takia me motkotettiin. (Tiina, s. 1948.)

Muut entiset taistolaiset kertoivat tajunneensa vasta myöhemmin, feministiseen liikkeeseen liittyttyään, että ”miten sitä on mennyt niitten SOL:n äijien niinkun narus. Ne on sanonu, että ’Noniin, nyt pitää järjestää ainejärjestölakko’. Joo, sit järjestetään. Ja vaikka mitä kaikkea.” (Tarja, s. 1953.)

Tarja ei ole taistolaisvaiheen jälkeen ollut puoluepoliittisesti aktiivinen, koska arvostaa ”tosiaan sitä tekemistä, enkä... Et, en oo enää semmonen... Tai et oonko ollu koskaan semmonen, et uskoisin niinkun siihen, että jotenkin parlamentaarisin keinoin saadaan jotkut asiat tehtyä valmiiksi. Mut varsinkin nykyään en. Et kyl siihen vaaditaan kansalaisaktivismia.” Kansalaisaktivismi sävyttää myös hänen suhdettaan taistolaisuuteen, sillä taistolaisuuden sisällä Tarja oli kuulunut nimenomaan laululiikkeeseen, ja hänen haastattelussaan koko liike näyttäytyi toimintana ja tapahtumien järjestämisenä: ”aika paljon veny ja paukku ne opinnotkin sen takii, että enemmän tehtiin sitä vallankumousta. Usein. Niinku järjestettiin kulttuurijuttuja ja laulettiin, käytiin keikoilla.” (Tarja, s. 1953.)

Entisten taistolaisien kuvauksissa taistolaisuudesta kerrotaankin hyvin toisella tapaa kuin artikkelin alun puolue- ja järjestötoimintaa kritisoineissa kuvauksissa. Entisten taistolaisien kerronnassa

taistolaisuus edustaa hierarkkisen ja autoritäärisen puolue toiminnan ja valtataistelujen lisäksi tai sen sijaan tapahtumia, aktiivista tekemistä, itsensä toteuttamista ja ryhmään kuulumisen positiivista me-henkeä. Esimerkiksi Talvikki kertoi liittyneensä taistolaisiin, koska siellä ”tapahtui eniten”. Tuula, Taru ja Tuija kertoivat, että eivät olleet aikoinaan huomanneet taistolaisliikkeessä sukupuolesta johtuvaa epätasa-arvoisuutta juuri siksi, että he olivat toimineet johtotehtävissä. Siten he eivät tunnista olleensa pelkästään kahvinkeitäjän roolissa. Ja ”yhessä kaikki tehtiin jotain lehteä, miehet ja naiset”, kuten Tuula kuvasi.

Haastateltavieni luonnehdinnat edustavat aiemmissa tutkimuksissa osoitettua tapaa nähdä tämän päivän toiminta, kuten vasemmistopuolueiden kannattaminen ja heikkojen ja köyhien puolustaminen, positiivisessa mielessä jatkumona taistolaisuudelle (Hyvärinen 1994, 172–174; Kontula 2004, 241–242; Lalu 2014, 56–57). Talvikki, Tiina, Tuija ja Tarja tosin toivat esiin, että kyse on jatkuvuudesta, joka alkoi jo ennen taistolaisuutta. Keskeinen syy, miksi taistolaismenneisyyttä kuvataan ymmärtävissä valossa on se, että entisten taistolaisten kerronnassa sekä taistolaisuus että feminismi edustavat – Tuulaa lukuun ottamatta – yhteiskunnallista aktiivisuutta, jonka tarkoituksena on ajaa yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa olevien asemaa. Esimerkiksi Talvikki määritteli, että ”en tehnyt takinkääntöä, mutta valitsin taisteluni.”

VAIKEA SIIRTYMÄ TAISTOLAIUUDESTA FEMINISMIIN

Feminismin valitseminen taistolaisuuden sijaan ei ollut kaikille haastateltaville kuitenkaan helppoa. Tuulasta tuli feministi 1970-luvun lopulla, jolloin taistolaisuus oli jo jäänyt taakse. Feminismi kuulosti kiinnostavalta, koska ”se tuntu, että se natsaa siihen mun elämäntilanteeseen”. Elämäntilanteella hän tarkoitti muun muassa sitä, että hän oli valmistunut yliopistosta vain huomatakseen, että työllistyminen miesvaltaisella alalla näytti vaikealta. Hän suhtautui feminismiin kuitenkin aluksi epäillen, koska ”oli mulla sen verran jotenkin sillai jarrut päällä, et kun just oon selvinny yhestä tälläisestä ismistä [naurua] niin että uskaltaako tässä valita toisen”. Myös Pelto-

nen on kuvannut, ettei ole taistolaisajan jälkeen toiminut joukkoliikkeissä ja -järjestöissä, koska kollektiivinen kantaa ottaminen ja massatilaisuudet ovat taistolaisuuden jälkeen vieroksuttaneet ja aiheuttaneet ”allergiareaktioita” (2005, 103–105; myös Roos 2005, 99). Tuulalle feminismissä on keskeistä sen tarjoama mahdollisuus yksilöllisten kysymysten pohittamiseen ja yksilöllisen identiteetin kehittämiseen. Hänelle feminismi merkitsee siis hyvin samanlaista liikettä kuin artikkelin alussa esitellyille haastateltaville, joille feminismi ei edusta kollektiivista vaan yksilöllistä toimintaa.

Toisenlaisista vaikeuksista kertoivat Tuija ja Taru, joille taistolaisuudessa oli kyse yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta kollektiivisen toiminnan kautta. Tuija kertoi, että oli jo taistolaisaikana ”urputtanut” muiden taistolaisnaisten kanssa siitä, että ”ihan kaikki miespuoliset eivät olleet aivan samalla lailla sisäistäneet tätä tasa-arvoajattelua niinkun me [naiset]”. Feminismiin hän suhtautui aluksi kuitenkin vastahakoisesti. Se oli kyllä ”erittäin kiehtovaa”, mutta:

”[K]uitenkin silloin mun hallitseva ajatus oli se, et nää tyypit ei oo nyt marxilaisuutta ymmärtäneet ihan oikein. Että tota, oikeestihan juttu menee niin et ensin tehdään vallankumous joka vapauttaa ihmisen ylipäätänsä, niin silloin vasta luodaan edellytys sille, että naisetkin vapautuu.” (Tuija, s. 1951.)

Myös Tarulle kommunistisen puolueen jäsenyys ja puolueessa toimiminen oli ollut kaikkein tärkeintä:

Tämä oli myös se meidän [SKP:n naisten] strategia pysyä siinä työväenliikkeessä ja siellä toiminnassa mukana. -- Että me ollaan siellä sisällä, mutta me tuodaan sinne ulkoa uusia ideoita. -- Me onnistuttiinkin sitten joitakin ideoita viemään läpi. Me haluttiin myöskin muuttaa sitä työväenliikettä. Ja siis tässä tapauksessa se oli SKP vielä silloin. Niin me haluttiin niin kuin muuttaa sitä sisältäpäin. (Taru, s. 1956.)

Myöhemmin sekä Tuija että Taru erosivat SKP:stä. Tuija siksi, että feminismi muutti hänen tapansa ajatella asioista, Taru taas erosi poliittisen väsymyksen, ei feminismin takia. ”Että sitten kun se alkoi

niin kuin mennä siihen, että mulla ei ollut oikein elämässä mitään muuta niin sitten tuli semmoinen kriisi, että mä halusin irti siitä” (Taru, s. 1956). SKDL:n enemmistössä toiminut Saara kertoi kokeneensa samaa ristiriitaa kuin Taru. Feminismiin tutustuminen oli hänelle tärkeä vaihe elämässä, mutta ei syy jättää puoluetta, vaikka hän koki niiden yhdistämisen ongelmallisena:

Ja kyllähän mulla sitten oli se ristiriita – – Niin mä sielläkin [feministisessä naisryhmässä] sanoin, että tämä on kauheata, että me ollaan vaan täällä näin, ja se taistelu tapahtuu tuolla muualla. Elikä tämä luokka ja sukupuoli oli vähän sillä tavalla... mmm... oli sillä tavalla vähän ristiriidassa ensin mun päässäni. Tai se oikeastaan kuului myös olla sillä tavalla. Mutta sitten mä pystyin hirveän hyvin mun mielestä yhdistämään sen. Tämän niin kuin sukupuolen ja luokan. (Saara, s. 1952.)

Myöhemmin he ovat yhdistäneet feminismiä ja yhteiskunnallista vaikuttamista liittymällä Vasemistoliihtoon tai Vihreään liittoon, koska kokevat, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen edellyttää yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistumista. Feministiset tavoitteet myös motivoivat heitä jatkamaan välillä junnaavalta tuntuvaa asioiden hoitamista.

Samantulkinnan tekivät 1980-luvun kuluessa myös muutamat niistä artikkelin alussa esitellyistä feministeistä, jotka eivät ennen feministiseen liikkeeseen liittymistä olleet minkään järjestön tai puolueen jäseniä ja jotka olivat kokeneet ne jopa vieraana. 1980-luvun kuluessa tai viimeistään 1990-luvun alussa he ovat toimineet aktiivisesti esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeessä tai poliittisissa puolueissa. Valintaansa he perustelivat sillä, että feminismin myötä he ymmärsivät, että yhteiskunnallista aktiivisuutta tarvitaan, jotta asioihin saadaan muutos; pelkkä naisryhmissä toimiminen ja tietoisuuden herättäminen naisten kesken ei riitä. He myös kokivat yhdistys- ja puoluetoiminnan muuttuneen siten, että sukupuolten tasa-arvosta oli tullut yhteiskunnallisesti vakavasti otettava kysymys, ja naisten oli puolueissa mahdollista tehdä muutakin kuin keittää kahvia. Lisäksi feminististen valta-analyysin tuntemus sai heidät ymmärtämään,

että vika ei ollut heissä, kun ”minun ehdotustani ei kukaan huomannu, mut sitten kuitenkin sama asia toisen ehdottamana meni läpi” (Tuija, s. 1951).

PÄÄTÄNTÖ: FEMINISTINEN LIIKE JA PUOLUEET TOIMINNAN TILOINA

Yhteiskunnallisia liikkeitä koskevassa tutkimuksessa yhtenä keskeisenä kysymyksenä on, miksi liikkeet syntyvät. Tärkeää on tällöin pohtia, mikä vetää ihmisiä liikkeeseen ja saa heidät sitoutumaan siihen. (Esim. Bergman 2002, 23–57.) Suomalaisen niin sanotun toisen aallon feministisen liikkeen kohdalla yhtenä tekijänä on mainittu naisten kokemukset taistolaisesta liikkeestä: feminismi vetosi erityisesti entisiin taistolaisnaisiin, joille feministinen liike tarjosi kauan kaivatun mahdollisuuden keskustella naiskysymyksestä, tunteista ja muista yksityiselämän kysymyksistä, joille taistolaisuudessa ei ollut tilaa. Feministinen liike on myös jäsentynyt toisenlaisen toimintakulttuurin edustajana kuin taistolaisuus tai muu puoluetoiminta: feministisen liikkeen toiminta perustuu verkostomaisuuteen ja pienryhmätoimintaan eikä perinteiseen ylhäältä ohjattuun, hierarkkiseen järjestö- tai puoluemalliin. Toisaalta feministiseen liikkeeseen liittyi myös sellaisia naisia, joilla ei ollut aiempaa kokemusta puolue- tai järjestötoiminnasta.

Tässä artikkelissa olen tarkastellut feministiseen ja taistolaiseen liikkeeseen liittymisen syitä analysoimalla toisen aallon feministisen liikkeen jäsenten muistelukerrontaa omasta toiminnastaan poliittisissa puolueissa ja feministisessä liikkeessä. Olen keskittynyt tarkastelemaan sitä, mitä liikkeiden ja puolueiden toimintaan sekä omaan persoonaan liittyviä tekijöitä haastatteleman toisen aallon feministisen liikkeen jäsenet nostivat esiin perustellesaan liittymistään feministiseen liikkeeseen ja miksi he ovat liittyneet tai olleet liittymättä taistolaisiin tai muihin poliittisiin puolueisiin.

Haastateltavien muistelukerronnassa feministinen liike määrittyi monenlaisiksi toiminnan tiloiksi. Joillekin feminismi edustaa vahvasti ruohonjuuritason toimintaa, toisille kyse on yksilöterapiatan kaltaisesta tiedostamisprosessista, jota he ovat soveltaneet oman itsensä ja oman toimintansa analysoimiseen ja kehittämiseen niin henkilökohtaisessa

elämässä kuin ihmissuhteissa ja työelämässä. Kolmannen ryhmän edustajille feminismi on yhteiskunnallinen liike, jonka tarkoituksena on vaikuttaa yhteiskunnallisesti kollektiivisen toiminnan kautta, mukaan lukien järjestö- ja puoluetoiminta.

Haastattelemani entiset taistolaiset arvioivat kriittisesti taistolaisen liikkeen sisäisiä sukupuoliasetelmia ja sukupuolihierarkiaa sekä naiskysymyksen sivuuttamista. Useimmat heistä kuitenkin konstruivat kerronnassaan jatkuvuutta taistolaisuuden ja feminismin välille. Yhteiskunnallisesta vaikutamisesta ja yhteiskunnallisen tasa-arvon ajamisesta kiinnostuneet kokivat, että siirtymä taistolaisuudesta tai SKDL:stä feminismiin tai niiden yhdistäminen edustaa jatkumoa, jossa huoli yhteiskunnallisesta tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta, mukaan lukien sukupuolten tasa-arvo, on eri aikoina kana-voitunut eri liikkeiden ja puolueiden kautta. Osa heistä painotti toimineensa ja ajatelleensa yhteiskunnallisesti jo ennen taistolaisvaihetta. Taistolaisuuden ja feministisen liikkeen välille konstruointiin jatkuvuutta myös niissä haastatteluissa, joissa jäsenyys liikkeissä tarkoitti ennen muuta ruohonjuuritason aktiivisuutta ja pienryhmätoimintaa. Tähän ryhmään kuuluville haastateltaville taistolaisuus tai SKDL:n jäsenyys oli selkeästi feminismiä edeltävä vaihe, eivätkä useimmat heistä ole sen jälkeen kuuluneet enää mihinkään puolueeseen.

Selkein ero feminismin ja taistolaisuuden sekä muun puoluetoiminnan välille konstruointiin niissä haastatteluissa, joissa feminismi merkityksellistyi ennen muuta yksilöllisenä tiedostamis- ja kehitymisprosessina ja naisena kasvamisena. Tähän ryhmään kuuluneet haastateltavat kertoivat vierastaneensa puoluetoimintaa ja varsinkin taistolaisuutta sen hierarkkisten ja kollektiivisten ajattelu- ja toimintamuotojen vuoksi.

Keskeistä kaikkien haastateltavien muistelukerronnassa on se, että he perustelivat valintojaan ja ratkaisujaan myös persoonalliseen identiteettiin ja toimintatapaan vetoamalla: he ovat liittyneet

liikkeisiin tai puolueisiin tai olleet liittymättä niihin siksi, että he kokevat niihin sisältyvien toimintamuotojen olevan itselle sopivia tai vieraita. He siis perustelivat valintojaan sillä, että ovat tietynluonteisia tai tietyllä tapaa toimivia ihmisiä. Heidän kerrontansa perusteella vaikuttaa siltä, että feministinen liike on vedonnut monenlaisiin ihmisiin ja antanut toimintamahdollisuuksia monenlaisille ihmisille: niille, jotka haluavat toimia ruohonjuuritasolla, niille, jotka haluavat vaikuttaa yhteiskunnallisesti ja niille, jotka karsastavat kaikkea kollektiivista toimintaa. Toisaalta myös taistolaisesta liikkeestä piirtyy haastatteluissa monipuolinen kuva, sillä se on tarjonnut jäsenilleen niin ruohonjuuritason aktivismia kuin yhteiskunnallista aktiivisuutta sekä kokemuksen itsensä toteuttamisesta.

Radikaalifeministisen liikkeen perustamisen yksi syistä oli kritisoida perinteistä autoritääriseksi ja hierarkkiseksi koettua järjestö- ja puoluetoimintaa. Liike vetikin myös Suomessa puoleensa sekä silloiseen puoluepoliittiseen toimintaan pettyneitä että aiemmin yhteiskunnallisesti ei-aktiivisesti toimineita naisia. Kertoessaan myöhemmistä vaiheista jotkut haastateltavista kuitenkin kertoivat, että feministisessä liikkeessä toimiminen on saanut heidät myöhemmin muuttamaan kantaansa yhdistys- ja puoluetoimintaa kohtaan: se on rohkaissut heitä liittymään ja toimimaan aktiivisesti poliittisissa puolueissa ja järjestöissä. Jatkossa olisikin kiinnostavaa tutkia feminismin ja puolueiden suhdetta moniulotteisemmin niiden feministien toiminnan kautta, jotka ovat ajaneet feministisen liikkeen tavoitteita puolueiden kautta.

FT Arja Turunen on etnologian tutkijatohtori Jyväskylän yliopistossa. Hän tutki Suomen Akatemian rahoittamassa tutkijatohtoriprojektissa suomalaista toisen aallon feminististä liikettä ruohonjuuritason ja elämäkerrallisen näkökulman kautta. Lisäksi hän on tutkinut pukeutumisen ja naistenlehtien historiaa Suomessa.

TUTKIMUSAINEISTO

24 suomalaisen toisen aallon feministisen liikkeen jäsenen haastattelut. Haastattelut on tallennettu

Työväen Arkiston kokoelmiin.

LEHTIKIRJOITUKSET

Schauman, Satu (2018) Kohun jälkeen. *Verkkouutiset.fi* 1.7.2018. https://www.verkkouutiset.fi/kohun-jalkeen/#=_ (luettu 3.8.2018). Jutun lyhyempi versio: Pirkko Saisio arvostelee me too -kampanjaa: ”Ei ole kauhean rohkeaa huutaa kuorossa”. *Verkkouutiset.fi* <https://www.verkkouutiset.fi/pirkko-saisio-arvos-telee-me-too-kampanjaa-ei-ole-kauhean-rohkeaa-huutaa-kuorossa/> (luettu 3.8.2018).

Vaarala, Noora (2018) Feministit ja Ultra Bra ”taistolaisia!” – Taistolaisuuden leimakirves viuhuu edel-

leen, vaikka liike kukoisti vain pienen hetken neljä vuosikymmentä sitten. *Helsingin Sanomat* 22.7.2018. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-200005765232.html> (luettu 3.8.2018).

Virtanen, Leena (2018) Pirkko Saisio vertasi #metoo-liikettä taistolaisuuteen, mutta hänen sukupolvensa tekee virheen, jos se vertaa some-ajan aktivismia nuoruuteensa. *Helsingin Sanomat* 3.7.2018. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-200005741049.html> (luettu 3.8.2018).

KIRJALLISUUS

Aro, Laura (1996) *Minä kylässä. Identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Bergman, Solveig (1986) Kvinnorörelse och mobilisering. En intervjustudie bland aktivister i kvinnoorganisationer och -grupperingar i Åbo. Teoksessa Bengts, Ulrika (toim.) *Jämställdhet eller emancipation. Strategier inom kvinnorörelsen*. Åbo: Institutet för kvinnoforskning vid Åbo akademi, 60–104.

Bergman, Solveig (2002) *The Politics of Feminism. Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo: Åbo Akademis Förlag.

Erl, Astrid (2011) *Memory in Culture*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.

Ferree, Myra Marx & Martin, Patricia Yancey (1995) Doing the Work of the Movement. Feminist Organizations. Teoksessa Ferree, Myra Marx & Martin, Patricia Yancey (toim.) *Feminist Organizations. Harvest of the New Women's Movement*. Philadelphia: Temple University Press, 3–23.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006) Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 25–48.

Hytönen, Kirsi-Maria (2014) ”Ei elämäni lomina mahtunut”. *Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien jälleerakennuksen aikana*. Kultaneito 13. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.

Hyvärinen, Matti (1985) *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Tampere: Vastapaino.

Hyvärinen, Matti (1994) *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.

Ingström, Pia (2007) *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Helsinki: Schildts.

Jallinoja, Riitta (1983) *Suomalaisen naisaliikkeen taistelukaudekset*. Helsinki: WSOY.

Katainen, Elina (1994) *Akkain aherrusta aatteen hyväksi. Suomen Naisten Demokraattinen Liitto 1944–1990*. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto.

Kontula, Anna (2004) Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkääntöön. *Historiallinen Aikakauskirja* 102:2, 233–243.

Korkiakangas, Pirjo (2006). Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 120–144.

Koskinen-Koivisto, Eerika 2014. *Her Own Worth. Negotiations of Subjectivity in the Life Narrative of a Female Labourer*. Helsinki: Finnish Literature Society.

Lalu, Liisa (2014) ”Eespäin, eespäin tiellä taistojen, rintarinnan astukaamme siskot, veikot!” – 1970-luvun nuortaistolaisuus entisten taistolaisnaisten muistamana. Pro gradu, kulttuurihistoria, Turun yliopisto.

Mickwitz, Margaretha, von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) (2008) *Roolien murtaajat*. Helsinki: Gaudeamus.

- Peltonen, Eeva, Strandell, Harriet & Törnroth, Christina (1979) Uusi naisliike ja naistutkimus. *Sosiologia* 16:3, 234–241.
- Peltonen, Eeva (1998). Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta. Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastattelussa. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 187–237.
- Peltonen, Eeva (2005). Ihan pienesti liikkeessä. Täiämäistä postitaistolaisuutta. Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.) *Mitä on tehtävä. Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 130–134.
- Portelli, Alessandro (2006) Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: SKS, 49–64.
- Relander, Jukka (1999) Taistolaisuuden psykohistoriaa. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologia II. Historiaa ja säätelyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 190–226.
- Rentola, Kimmo (2003) Kevään 1968 isänmaan toivot. Teoksessa Saaritsa, Sakari & Teräs, Kari (toim.) *Työväen verkostot*. Väki voimakas 16. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 96–132.
- Roos, J.P. (2005). Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla. Teoksessa Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.) *Mitä on tehtävä. Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat, 53–102.
- Taavetti, Riikka (2012) Kohti sosialistista feminisimiä. Marxist-Feministerna-ryhmä 1974–1978. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 25:3, 30–42.
- Ukkonen, Taina (2000) *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemukertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 797. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkkö, Kustaa (2013) *Kapina kampuksella*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 113. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

REBELLION AND NARROW VIEWS. FINNISH FEMINISTS' MEMORIES OF THE POLITICAL CULTURE OF THE 1970S AND 1980S

The so-called radical feminist movement emphasized party-politically unaligned and grassroots activism because the aim of the movement was to represent an alternative to the hierarchical structure of existing political parties and social organizations. In this article, I discuss, on the basis of interview material, Finnish feminists' experiences and memories of political parties, especially the communist Taistoist movement and the Democratic League of Finnish Women (DLFW). I ask how they gave reasons to their decision to join the feminist movement and to join or not to join political parties. I focus on the way they describe the political culture of these movements and parties. The interviews show that the feminist movement represented a new kind of political culture and activism. On the other hand, former members of the Taistoist movement and the DLFW also saw similarities between them as they both included grassroots activism and the promotion of social equality.

KEYWORDS: TAISTOIST MOVEMENT, FEMINIST MOVEMENT, 1970S, IDENTITY, POLITICAL CULTURE, ORAL HISTORY

